

ВІДГУК

офіційного опонента **Сливки Лариси Володимирівни**, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», на дисертаційне дослідження **Білавича Івана Васильовича** «Розвиток суспільної медичної опіки дітей та дорослих у Галичині (кінець ХІХ ст. – 1939 р.)», представленого до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми дослідження, здійсненого Білавичем Іваном Васильовичем, є незаперечною і має велику суспільну значущість. Свою позицію обґрунтовуємо тим, що за сучасних викликів, зумовлених євроінтеграційними процесами, веденням військових дій на сході держави, упровадженням чергових реформувань та модернізації в медицині і освіті, зростанням вимог до якості здоров'я індивідуального і громадського, актуалізується нагальна потреба в якісній суспільній медичній опіці українців і необхідність виховання нового покоління медичних працівників з дещо іншими, аніж сьогодні, способом мислення, цінностями, за влучним дефінуванням автора роботи, медиків-суспільників, серед професійних компетентностей яких чільне місце посідали б громадянська, просвітничо-волонтерська і навіть патріотична.

Погоджуючись із висновками дисертанта про те, що історія суспільного медичного руху в чинному вітчизняному підручковому фонді відображена не повноцінно, а розвиток громадської медичної опіки дітей і дорослих у Галичині ґрунтовно й цілісно не розглядався вченими, зазначаємо, що представлене дослідження є одним із небагатьох в Україні, яке маніфестує історію власне західноукраїнського здоров'яорієнтованого руху. У розвідці здобувача представлено критичне осмислення ще не закарбованого у письмових наукових джерелах історичного досвіду розвитку діяльності прогресивного українства Галичини, яке наприкінці ХІХ – у 30-х роках ХХ століття, за умов бездержав'я, змогло мобілізуватися, об'єднатися, продемонструвати великий потенціал

громадської самоорганізації, налагодити всебічну діяльність із суспільної медичної опіки громадян незалежно від віку, стану, статі, національної приналежності і створити систему неурядових, недержавних технологій здоров'язбереження і здоров'яформування дітей та дорослих із оперттям на власні сили, забезпечили реалізацію медичного захисту населення на основі власних ресурсів, компенсуючи при цьому прогалини державної соціальної політики із медичного захисту.

Переоцінка, доцільна модифікація і трансформація вироблених медиками-українцями Галичини наприкінці XIX – на початку XX століття оригінальних й ефективних форм і засобів масової медичної опіки і просвітництва дітей та дорослих, які відображають характерні тенденції розвитку соціуму в межах досліджуваного Іваном Васильовичем часопростору, безперечно допоможуть скористатися здобутками вітчизняної педагогіки в контексті історичних подій для формування й удосконалення нових освітніх парадигм за умов соціальних перетворень в Україні.

Попри величезний масив здоров'яорієнтованої інформації, якою рясніють нині засоби масової інформації, в Україні і досі простежуються негативні тенденції щодо стану здоров'я дітей та дорослих, про що небезпідставно зазначає автор у роботі. На цьому тлі, як ніколи, відчувається потреба у лікарях, які «ідуть в народ», цитуючи рецензовану дисертацію, у «лікарях-людях», «правдивих лікарях-українцях», «свідомих своїх завдань», які своє покликання вбачають не тільки в зароблянні грошей, але й у тому, щоб «безкорисно нести поміч і розраду там, де її треба», своє серце і розум відкривати «для всіх терплячих і нещасних, однаково вбогих чи багатих» (цитата з актуалізованого дисертантом видання 1935 року «25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної громади»). Ці та інші озвучені в роботі цільові установки і ціннісні орієнтації, маніфестовані галицькими медиками майже 100 років тому, повторюємо, є актуальними в контексті прикладу служіння національній ідеї.

Робота характеризується логічно виваженою структурою і відзначається творчим пошуком, аргументованістю положень, новими підходами в оцінці подій і феноменів. Щодо наукової новизни дослідження, то вона є

переконливою. Про це засвідчують уперше оприлюднені в українській історико-педагогічній науці маловідомі матеріали про медичну опікунсько-виховну працю українських громадських інституцій, медичну опіку в дитячих і молодіжних товариствах, гігієнічне виховання жінки, інше. Беззаперечно новою є укладена автором бібліографія праць окремих представників суспільного медичного просвітництва.

Відзначаємо досить вдало обрані дисертантом методи дослідження, що уможливило комплексно вивчити, а також зіставити різні аспекти суспільної медичної опіки дітей і дорослих у Галичині наприкінці XIX – 30-х рр. XX ст., створити підґрунтя для всебічного осмислення і виявлення, з одного боку, тенденцій і особливостей, з іншого – здобутків і прогалин досліджуваного медично-освітнього феномену, відтак – зорієнтувати на інтерпретацію, адаптацію і доцільне використання отриманих результатів наукового пошуку в сучасний освітній процес України.

Доволі репрезентативною є база впровадження результатів дослідження Івана Васильовича Білавича – 8 навчальних закладів різного рівня. На позитивну оцінку заслуговує широке оприлюднення результатів дослідження, які пройшли необхідну апробацію та обговорювалися на 28 науково-практичних конференціях різного рівня.

Після уважного прочитання дисертаційної розвідки Івана Васильовича Білавича ми, дещо забігаючи наперед, впевнено і водночас із задоволенням констатуємо, що мета і завдання успішно розв’язані, вони відповідають рівню кандидатської дисертації. Додамо, що автором зроблено навіть значно більше, аніж передбачено завданнями та науковою новизною. Ідеться, до прикладу, про визначення поняттєво-термінологічного апарату з проблеми суспільної медичної опіки дітей та дорослих у Галичині наприкінці XIX – у 30-х роках XX століття. З огляду на те, що ані академічні видання з педагогіки, ані медичні енциклопедичні видання не подають базової для дослідження дефініції «опіка», або розглядають цю категорію надзвичайно вузько, зокрема з погляду правознавства, або відображають полісемію цього поняття, слугує на увагу чітко визначена позиція автора щодо визначення і власне адаптаційне

тлумачення понятійного апарата дослідження уже з перших сторінок дисертації. У чіткий логічний ланцюжок вишикувалась низка понять, як-от: «опіка», «суспільна опіка», «лікарська опіка», «медична опіка». З огляду на необхідність дотримання в історико-педагогічних дослідженнях принципів принципу об'єктивності й історизму, схвальним є намагання здобувача не підлаштовувати під сучасну термінологічну систему тодішні педагогічні реалії. У цьому контексті відзначимо, що авторові вдалося досить кваліфіковано зіставити сутнісно-змістове наповнення згаданих категорій за досліджуваного періоду та в сучасній науці. Особливо цінним вважаємо здійснений здобувачем достатньо кваліфікований, дефінітивний аналіз поняття «громадська медична опіка», яку І.В. Білавич синонімізує із категорією «суспільна медична опіка». Вважаємо, що авторське трактування цього феномену, а саме – добровільне піклування громадських інституцій про здоров'я українського населення Галичини, медичний догляд за дітьми та дорослими, лікування та профілактика недуг, постійний нагляд та контроль за здоров'язбереженням особистості тощо – дозволило створити необхідне підґрунтя для всебічного, глибокого розв'язання визначених завдань дисертаційної роботи та сконцентрувати науковий пошук на аналізі найбільш репрезентативних аспектах досліджуваного суспільного явища.

Доцільним вважаємо хронологічно-тематичний принцип класифікації історіографії. Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що автор опрацював значний обсяг літератури з філософії, історії, педагогіки, медицини. Варто відзначити кількісну і якісну ємність джерельної бази рецензованої розвідки – 818 найменувань, з яких 40 польською мовою. Заслуговує схвалення системно структурований і проаналізований досліджений масив (100 одиниць зберігання) 25 фондів архівів України, про що засвідчують матеріали, представлені на стор. 52–56 дисертації.

Позитивне враження справляє намагання автора цілісно дослідити порушену проблему. Незаперечною новизною та інноваційністю у висвітленні є репрезентовані в роботі і доволі ґрунтовно проаналізовані різноманітні форми і засоби реалізації педагогічного аспекта медичної опіки, як-от: виступи з

доповідями, здоров'яінформативні курси, літні мандрівні школи, пересувні гігієнічні виставки, консультування людей, українська фахова і громадська періодика, художня література, тематичні книжечки інше. Беззаперечного схвалення заслуговує зміст § 1.3 «Медична опіка дітей та дорослих у Галичині кінця XIX – 1939 р.: методологічні засади і поняття», у якому на 18 сторінках позиціоновано методологічне підґрунтя дослідження, що зазвичай є характерним для досліджень докторського рівня.

Зазвичай в історико-педагогічних дослідженнях превалює описовий метод подачі інформації. У контексті сказаного заслугує на увагу авторська знахідка щодо представлення у другому і третьому розділах дисертації деяких статистичних даних з їх унаочненням у таблицях та діаграмах. Позитивне враження справляє доцільне узагальнення і ущільнення певної інформації з подальшим її представленням на рисунках (як-от: Ключові складники руху за здоров'язбереження дітей і дорослих у Галичині (кінець XIX ст. – 1939 р.) (рис. 3.8, стор. 131), Основні форми масового медичного просвітництва дітей та дорослих у Галичині (кінець XIX ст. – 1939 р.) (рис. 3.9, стор. 132), Зміст праці УГТ на ниві суспільної медичної опіки (1930-ті рр.) (рис. 3.12, стор. 135), інші.). Розцінюємо це як один із важливих складників наукової новизни.

Актуальність дослідження посилює і узагальнення літературно-педагогічного доробку українських лікарів, педагогів і письменників Галичини досліджуваної доби. Ідеться про створені і видані ними підручники та посібники для дітей і дорослих, в яких на достатньому для того часу науковому рівні, водночас – доступним, зрозумілим стилем висвітлювалися проблеми здоров'язбереження. Перелік низки видань та уривки маловідомих праць українських громадських діячів Іванни Блажкевич, Тита Євгена Бурачинського, Юліана Каменецького, Володимири Крушельницької, Івана Куровця, Софії Парфанович, Олександра Тисовського, Юрія Шкрумеляка та інших, присвячених проблемам здоров'язбереження особистості, уміщено у додатках до дисертаційної роботи. Ознайомлення із змістом цих «гігієнічних творів» дає підстави зробити висновок про те, що вони є золотим фондом літератури для дітей, ідеї, викладені в них, витримали випробування часом. Варто було б

подбати про те, щоб цей, майже невідомий широкому загалу сучасних читачів, доробок посів гідне місце в навчальних книгах для дошкільного та молодшого шкільного віку, був творчо використаний у сучасній просвітницько-опікунській роботі із дітьми та дорослими, а також упроваджений у зміст професійної підготовки майбутніх вчителів до здоров'язбережувальної діяльності у школі та позашкільлі.

Значення здобутих результатів рецензованого дисертаційного дослідження для української педагогічної науки бачимо і в тому, що теоретичні і практичні положення та висновки щодо концептуальних засад розвитку суспільної медичної опіки дітей та дорослих становлять теоретичну і методичну базу для подальших досліджень з проблеми здоров'язбереження українства.

Висновки з дослідження (як до розділів, так і загальні) виважені, цілісні, комплексно й концентровано виявляють авторську позицію й високий рівень узагальнення теоретичного та емпіричного матеріалу, в них чітко простежується взаємозумовленість між метою, завданнями дослідження та усім змістом дисертації. Насамкінець зазначимо, що логіка та стиль викладу матеріалу дисертації свідчать про відмінне володіння автором досліджуваною проблемою. Робота написана грамотно. В мовностилістичному оформленні дисертаційної роботи враховано й дотримано всіх вимог наукового стилю мовлення. Вміле поєднання авторського аналізу досліджуваної проблеми із думками, висловлюваннями із праць діячів досліджуваної доби, логічний, послідовний, аргументований спосіб викладу матеріалу роблять текст легко читабельним, цікавим і проблемним.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації, які викладені повно й докладно та належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації.

З усього робимо висновок, що представлена до захисту робота є актуальною, вона репрезентує цікаве унікальне явище в історії освіти й медицини України – розвиток руху за здоровий спосіб життя українців Галичини наприкінці XIX – в 30-х роках XX століття і прогнозує можливість

творчого використання результатів в умовах сучасних модернізацій української освіти.

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертантом результатів, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування та висловити певні побажання:

1. Робота тільки б виграла, якби здобувач ґрунтовно дослідив зміст професійної підготовки медиків і освітян Галичини хронологічно досліджуваного періоду до здійснення медико-просвітницької та профілактичної діяльності.

2. Розглядаючи у п. 1.3. методологічні поняття і засади медичної опіки в Галичині доби завершення XIX – першої третини XX століття, дисертант досить ґрунтовно проаналізував тогочасні концепції українських науковців, медиків, педагогів. Водночас у дисертації недостатньо представлено окреслену проблематику у працях німецьких і польських науковців хронологічно досліджуваного періоду, що було б логічним, адже підґрунтям, зокрема методологічним, сплеску активності «галицької» медичної опіки дітей та дорослих була творчість тогочасних зарубіжних учених.

3. Наприкінці XIX – на початку XX століття важливим показником актуальності проблеми здоров'язбереження стали, зокрема, міжнародні з'їзди і конференції різного рівня, на яких питання санітарно-гігієнічних умов побуту і життєдіяльності, лікарського догляду і медичної опіки, фізичного, антиалкогольного, гігієнічного виховання дітей та дорослих посідали чільне місце. Висловлюємо побажання про слухність зацентувати увагу на ґрунтовнішому висвітленні форм і змісту участі галичан у цих форумах.

4. Окрему сторінку в історію розвитку здоров'язбереження у Галичині у XIX – 30-х рр. XX ст. вписали певні персоналії. Про це засвідчує дисертант майже в кожному підрозділі своєї розвідки. На нашу думку, зміст дисертації ще більше збагатився б, якби автор більш розлого представив різновекторну діяльність чільних діячів українського медичного руху.

5. Критичне вивчення та актуалізація науково-педагогічного досвіду функціонування медичної опіки у Галичині досліджуваного періоду, яка в силу

історичних обставин, окрім напрацьованих власних національних здобутків, засвоїла і реалізувала європейські концепції і моделі у цій сфері, дало можливість дисертантові висловити і прогностичні положення. Доцільно було б поглибити прикладний аспект означеної проблеми та подати конкретні методичні рекомендації для учителів та педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Висловлені зауваження і побажання мають дискусійний, радше – рекомендаційний характер і не знижують загалом високої оцінки дисертаційного дослідження як цілісного наукового доробку, виконаного І. В. Білавичем на належному методологічному рівні, на засадах високої дослідницької культури.

Аналіз дисертації, автореферату, опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Розвиток суспільної медичної опіки дітей та дорослих у Галичині (кінець XIX ст. – 1939 р.)» є завершеним самостійним дослідженням актуальної проблеми, яка за своїм змістом, рівнем новизни і практичними значенням здобутих результатів відповідає пп. 9,11,12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій та відповідають паспорту обраної спеціальності, що дає підстави для присудження Білавичу Івану Васильовичу наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Л.В. Сливка

ПІС *Сливка Л.В.* ЗАВ
Почесний член кафедри
Державного вищого навчального закладу
Прикарпатського національного університету імені Василя
І.к. 02125266
18 10 20